

SK: > RVŠ

STUDENTSKÁ KOMORA RADY VYSOKÝCH ŠKOL
STUDENT CHAMBER OF THE COUNCIL OF HEIs

Připomínky Předsednictva Studentské komory Rady VŠ
září 2008

BÍLÁ KNIHA TERCIÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Připomínky k první veřejné verzi Bílé knihy terciárního vzdělávání

Následující stránky shrnují připomínky Studentské komory Rady vysokých škol (dále jen „SK RVŠ“) k první veřejné verzi tzv. Bílé knihy terciárního vzdělávání (dále jen „BK“), jejíž autoři a autorky si kladou za cíl shrnout hlavní problémy českého vysokého školství, navrhnout jejich možné řešení a to předložit veřejné diskusi.

SK RVŠ zdůrazňuje, že studentská reprezentace je si velmi dobře vědoma závažných nedostatků v systému vysokoškolského vzdělávání České republiky a rozhodně se nestaví proti hledání optimální cesty k jejich nápravě. To ale neznamená, že se v některých ohledech – a to zejména, pokud jde o nedostatek finančních prostředků, budoucnost samosprávy, roli vnějších aktérů, nebo sociální postavení studujících a jejich podíl na řízení – nemůže od názorů autorů a autorek BK odchýlit.

V oblasti financování SK RVŠ nesouhlasí s tím, aby se v rámci reformy vycházelo z předpokladu, že není možné rozšířit míru veřejné podpory poskytované VŠ. Taková možnost závisí na prioritách státu. SK RVŠ bude prosazovat, aby vzdělávání mezi priority patřilo a aby podíl podpory vysokého školství na HDP v České republice přesáhl alespoň průměr tohoto ukazatele v zemích EU. SK RVŠ rovněž pokládá za nezbytné, aby byl garantován určitý objem veřejných prostředků pro VVŠ tak, aby případné otevření soutěže o veřejné prostředky mezi VVŠ a SVŠ nevedlo ke snížení současného objemu prostředků poskytovaných VVŠ. SK RVŠ si nicméně uvědomuje nevyhnutelnost diferenciací, která povede k postupné optimalizaci alokace veřejných prostředků z hlediska přínosu jednotlivých institucí k celkovému rozvoji společnosti. Při hodnocení tohoto přínosu však musí být zohledněny rozdíly mezi obory.

Co se týká řízení a samosprávy, SK RVŠ se v souladu se svým programovým prohlášením důrazně vyslovuje pro zachování pravomocí akademického senátu VVŠ a studentského podílu na jejich uplatňování. Přímý vliv akademického senátu na obsazování vedoucích funkcí VVŠ pokládá SK RVŠ za jednu z nejvýznamnějších podmínek dosažení výše uvedeného cíle. Posun role studujících od partnerů aktivně participujících na správě VŠ

směrem ke spíše pasivním (a nejlépe platícím) klientům bez odpovídající reprezentace jejich specifických zájmů je podle SK RVŠ v rozporu s celkovým směřováním Boloňského procesu, jak byl formulován například v pražském a berlínském komuniké ministrů odpovědných za vysoké školství konaných. Samotná účast na hodnocení kvality nemůže nahradit plnoprávné členství v akademické obci.

Zpoplatnění studia SK RVŠ za řešení problému diskriminace v přístupu ke studiu a výhodám s ním spojeným nepokládá. Přináší totiž nové typy sociální zátěže, a to zejména po skončení studia, nebo v jeho průběhu (podle typu zpoplatnění). Představuje také průlom do ústavně zaručeného práva na vzdělání. Pokusy o zmírnění diskriminace v přístupu ke vzdělání zůstanou jen drahými a málo úspěšnými experimenty, pokud se nezaměří na předškolní a primární školní vzdělávání. SK RVŠ také znovu připomíná neudržitelnost věkové diskriminace v přístupu k výhodám spojeným se studiem a doporučuje, aby byly tyto výhody poskytovány každému studujícímu jedenkrát po standardní dobu studia v každém ze tří stupňů.

SK RVŠ se vyjadřuje k těm kapitolám BK, jež se bezprostředně dotýkají studujících. V některých případech je připomínka uvedena formou otázky, není-li z textu BK dobře patrné, co se přesně navrhuje a k jakým důsledkům to podle autorů a autorek BK má vést.

Kapitola 3 – Výzkum a vývoj, připomínky k doporučením

čl. 54 – Doporučení

a) Doplnující otázky:

Jak bude legislativně upraveno vytváření funkčních obdob institucí typu v.v.i. uvnitř VŠ?

Jaká bude role AV v nově vytvořeném systému?

Bude vědecký výzkum z lékařských fakult převeden do transformovaných fakultních nemocnic?

Doporučení SK RVŠ:

SK RVŠ podporuje výraznou autonomii institucí terciárního vzdělávání, je však třeba přesně definovat, co taková autonomie znamená. Návrhy, směřující k posílení role externích aktérů, jmenovaných státními institucemi, a tedy k faktickému omezení samosprávných pravomocí VŠ k autonomii přispívat nemohou.

b) Doplnující otázky:

Jak bude diferencováno hodnocení naplňování mezinárodních měřítek excellence bez formální či legislativní kategorizace institucí terciárního vzdělávání?

Jak přesně bude upravena zvláštní podpora? Kdo bude definovat studijní programy, které na ni mají nárok?

Doporučení SK RVŠ:

SK RVŠ souhlasí s kategorizací a promítnutím diferencovaných funkcí VŠ do systému

financování, neobejde se to však bez legislativního zakotvení.

c) Doporučení SK RVŠ:

SK RVŠ souhlasí se zakotvením systémových nástrojů do celkového systému financování VaVaI v ČR, systémové nástroje a kritéria hodnocení však musejí být výsledkem široké diskuse relevantních aktérů. SK RVŠ navrhuje multikriteriální hodnocení ve všech oborech, nikoli pouze v preferovaných oborech, vyjmenovaných v doporučení b) ke kapitole 3.

d) Doporučení SK RVŠ:

SK RVŠ podporuje posunutí pravidel pro akreditace doktorských programů podle produkce pracovišť ve VaVaI, pracoviště je však nutno hodnotit na základě většího počtu kritérií a vytvořit kvalitní podmínky pro práci studujících v doktorských studijních programech. Je navíc potřebné nejprve standardizovat výuku, poté její hodnocení, a to v návaznosti na důsledné zavádění systému ECTS, u něž je nutné zamezit různým hybridním systémům, které dnes fungují na českých VŠ.

d) Doporučení SK RVŠ:

SK RVŠ podporuje zásadní změny kariérního systému, měla by však být stanovena jasná pravidla a standardizace pro vytváření vnitřních kariérních řádů. SK RVŠ podporuje pojetí systému akademických pozic jako vnitřní záležitost škol.

Kapitola 5 – Řízení a samospráva, připomínky k doporučením

čl. 90 - Doporučení

SK RVŠ nesouhlasí s omezováním role vnitřních samosprávných mechanismů na VŠ a s posilováním úlohy správních rad a externích aktérů. V kapitole 5 navíc není specifikován vliv externích aktérů pro jednotlivé typy škol. Jak se bude změna principu řízení promítat na jednotlivé typy škol?

SK také nesouhlasí s volbou rektorů výlučně správními radami. Posílení autonomie škol nemůže znamenat, že rozhodování o jejich vedení bude svěřeno instituci, v níž většinu členů budou tvořit externí aktéři.

SK RVŠ považuje tvrzení BK, že nedojde k omezení akademické samosprávy, za neoprávněné.

a) Doplnující otázky:

Jak bude možné vynucovat obecná pravidla, aplikovaná v souladu s posláním konkrétní instituce, pokud nebude legislativně upravena kategorizace škol? V jaké míře obecnosti se tato pravidla budou pohybovat?

Doporučení SK RVŠ

SK RVŠ souhlasí s úpravou obecných pravidel pro řízení a samosprávu institucí terciárního vzdělávání a posilováním jejich autonomie. Není však jasné, zda doporučení a není v nesouladu s ostatními doporučeními BK (zejména kapitoly 3 a 7). SK RVŠ se domnívá, že není možné pouze obecně definovat poslání jednotlivých typů institucí terciárního vzdělávání a zároveň založit systém jejich hodnocení i financování na poměrně konkrétních indikátorech. Toto doporučení je v určitém nesouladu s jinými doporučeními.

b) Doporučení SK RVŠ:

SK RVŠ zásadně nesouhlasí s tím, aby nové statuty institucí terciárního vzdělávání schvalovaly správní rady. Správní rady budou jmenovány státem, a zejména u prvních správních rad nebude možné zajistit nezávislost jejích členů a členek a zabránit rizikům prosazování partikulárních zájmů. V takové situaci není možné svěřit radám schvalování statutů, které budou reflektovat zásadní změny systému. Schválení statutů – s odkazem na požadavek BK na posilování autonomie škol – by naopak v souladu s jejich posláním mělo zůstat výlučně v pravomoci reprezentace akademické obce.

Kapitola 6 – Financování, připomínky

čl. 136 – Doporučení

a) Doplnující otázky:

Jak bude specifikována úprava normativů, pokud nedojde k legislativní úpravě kategorií VŠ?

Co přesně znamená integrace matriky s informačním systémem o finančních prostředcích?

b) Doporučení SK RVŠ:

SK RVŠ souhlasí se zavedením základního studijního grantu, staví se však zásadně proti úpravě, navržené v BK. Základní studijní grant by podle záměrů BK měl sloužit k transferu finanční podpory ze strany státu přímo k jejím příjemcům – studujícím –, a k odstraňování vysoké finanční závislosti českých studujících na rodičích. S tímto záměrem je však v zásadním rozporu představa, že základní studijní grant, který má de facto nahradit daňové úlevy rodičů studujících, bude po nesplnění podmínek – zejména překročení stanovené doby studia – převeden do režimu půjčky. Motivační faktor se v tomto případě mění ve faktor rizikový. Současný systém daňových úlev navíc žádné dodatečné podmínky – kromě věkové hranice 26 – nepředpokládá.

SK RVŠ navrhuje vyplácení ZSG po určitou dobu studia (bez ohledu na změnu studijního oboru) – např. standardní dobu studia. Základní studijní grant by měl být nevratným příspěvkem státu studujícím, skutečným ekvivalentem daňového zvýhodnění.

c) Doporučení SK RVŠ:

SK RVŠ nesouhlasí s doporučením, aby se výrazně zvýšily pravomoci VŠ nakládat s

finančními prostředky, zejména vstupovat do role věřitelů vůči soukromým institucím. Při nezodpovědném nakládání se svěřenými prostředky – zejména v případě VVŠ – hrozí vysoká rizika. SK RVŠ podporuje vyšší autonomii VŠ a realizaci dlouhodobých záměrů na úrovni VŠ, ovšem při posílení role správních rad a externích aktérů není možné očekávat, že se investiční politika VŠ bude izolovat od vlivů a tlaků. Zvýšení nezávislosti na centrální úrovni, které je přinejmenším diskutabilní, bude-li správní rady jmenovat stát, bude vykoupeno zvýšením tlaku regionálních či lokálních institucí, ať již veřejných nebo komerčních.

d) Doporučení SK RVŠ:

SK RVŠ – s odvoláním na své programové prohlášení a poziční dokument Školné – zásadně nesouhlasí se zavedením školného na veřejných vysokých školách v jakékoli podobě. SK RVŠ vítá zavedení efektivního systému půjček na studium a živobytí. Zavedení školného – ať již v podobě přímých plateb nebo odložených kontingenčních splátek s sebou přináší rizika snižování objemu finančních prostředků z veřejných rozpočtů na terciární vzdělávání. Systém odloženého školného, jak jej popisuje a navrhuje BK, s sebou navíc přináší velké množství rizik, zejména přehnaná očekávání při výběru, která nereflektují změny socioekonomického postavení absolventů vysokých škol při zmasovění vysokoškolského vzdělání.

e) Doporučení SK RVŠ:

SK RVŠ podporuje zavedení širokého spektra zvýhodněných půjček pro všechny studující. SK RVŠ však zásadně nesouhlasí s návrhem na možnost uvolňování restriktivních stropů školného na VVŠ. Jedním ze základních cílů BK je snižování bariér při vstupu do terciárního vzdělávání. Návrh na rušení restriktivních stropů – zejména u tzv. lukrativních oborů – však zvyšuje rizika uchazečů z již dnes znevýhodněných vrstev a k plánu odstraňovat socioekonomické i statusové bariéry rozhodně nepřispívá. Odstraňování restriktivních stropů a faktická deregulace školného s sebou navíc přináší rizika destabilizace VVŠ a faktické privatizace některých oborů.

f) Doplnující otázky:

Jakým způsobem bude probíhat selekce zveřejňovaných dat?

Doporučení SK RVŠ:

Indikátory průchodnosti a finančních záležitostí mohou být zneužitelné. Při neodpovědném informování mohou navíc vyvolat nepřiměřená očekávání uchazečů. Informace o uplatnění absolventů a jejich platových poměrech je třeba interpretovat s ohledem na délku VŠ studia a dalších kvalifikací, a realitu globalizovaných ekonomik a jejich rychlé proměny.

g) Doporučení SK RVŠ:

SK RVŠ souhlasí s nutností koncepce reformních kroků s ohledem na kvalitní odhady finančních nároků v čase. Pokud ovšem jde o zohledňování vývoje poptávky, je potřebné zaměřit se nejen na poptávku uchazečů, ale také na poptávku po absolventech. Zrovnoprávnění studentů a studentek SVŠ rozhodně nemůže znamenat znevýhodňování studentů a studentek VVŠ. SK RVŠ považuje za nezbytné, aby VVŠ měly zvláštní postavení, vyplývající z financování z veřejných zdrojů a role VVŠ v českém systému terciárního vzdělávání. SK RVŠ podporuje plnou integraci VOŠ do systému terciárního vzdělávání ve smyslu umožnění studijní mobility a prostupnosti jednotlivých typů studia (ECTS).

h) Doporučení SK RVŠ:

SK RVŠ považuje za nutné zdůraznit, že toto doporučení předjímá, že reformní kroky spolu zásadním způsobem souvisejí, v současné době ovšem není jasné, které reformní kroky budou realizovány. Sami autoři BK i politická reprezentace ministerstva navíc předpokládají zásadní věcnou diskusi o reformě terciárního vzdělávání.

SK RVŠ podporuje zavedení přechodného období, jeho délka by měla zohledňovat zejména potřeby vysokých škol a jejich studujících. Přechodné období by mělo zejména zabránit destabilizaci celého systému.

Kapitola 7 – Rovnost šancí

čl. 172 - Doporučení

a) Doporučení SK RVŠ:

SK RVŠ souhlasí s návazností reformy systému terciárního vzdělávání na reformy základního a středního vzdělávání, ty by však měly reformě předcházet. Zejména reforma základního školství by zásadním způsobem snížila nerovnosti v přístupu ke vzdělání, které mnohdy vznikají na nejnižších stupních či dokonce při samotném vstupu do vzdělávacího systému.

b) Doporučení SK RVŠ:

SK RVŠ souhlasí s diverzifikací systému jako nástrojem pro odstraňování nerovností. Je však třeba nastavit systém tak, aby nedocházelo k devalvaci některých typů terciárního vzdělávání. SK RVŠ považuje za nutné upozornit, že zavedení školného – byť v podobě odložených kontingenčních splátek – bariéry, byť nejsou pouze ekonomického charakteru, nesnižuje, ale naopak zvyšuje. SK RVŠ odmítá přístup, který za zrovnoprávnění a odstranění bariér vydává změnu, která služby, zpoplatněné pouze pro některé, zpoplatní pro všechny.

c) Doplnující otázky:

Jaké změny v konkrétních úpravách přijímacího řízení předpokládá požadavek posílení transparentnosti přijímacího řízení?

Kým bude tato transparentnost kontrolována?

Doporučení SK RVŠ:

SK RVŠ nesouhlasí s plošně aplikovanou univerzalizací přijímacího řízení, je nutno citlivě zohledňovat potřeby jednotlivých studijních oborů. Týká se to zejména oborů s důrazem na teoretické znalosti absolventů či vysokou míru excelence v jejich další činnosti, zejména v oblasti VaVaI.

d) Doporučení SK RVŠ:

SK RVŠ vítá snahu účinně působit na zmenšování ekonomických bariér a zacílení pomoci na samotné studující. Některé bariéry však – jak uvádí i BK – nemají výlučně ekonomický charakter a vznikají mnohem dříve, než při vstupu do terciárního stupně vzdělávání. Je navíc potřebné přesně specifikovat rysy a fungování systému půjček a grantů. Základní studijní grant v podobě, jak jej navrhuje první verze BK určená k diskusi, ke snižování ekonomických bariér rozhodně nepřispívá. Naopak, zvyšuje rizika při vstupu do systému a zásadním způsobem zvyšuje zátěž studujících, kteří neuspějí ve svém prvním studiu nebo jsou nuceni prodloužit si jeho dobu.

e) Doporučení SK RVŠ:

SK RVŠ souhlasí se zavedením nových typů pracovních smluv, usnadňujících příležitostné zaměstnávání studujících.

Studentská komora Rady vysokých škol

15. 9. 2008